

УДК 342.7

DOI: 10.31733/2078-3566-2022-6-598-604

Сергій МАЛИШКО[©]

аспірант

(Дніпропетровський державний університет
внутрішніх, м. Дніпро, Україна)

ЧИННИКИ, ЩО ВПЛИВАЮТЬ НА ВИКОНАННЯ ЮРИДИЧНОГО ОBOB'ЯЗКУ ПОВНОЛІТНІХ ДІТЕЙ ПІКЛУВАТИСЯ ПРО СВОЇХ НЕПРАЦЕЗДАТНИХ БАТЬКІВ

У статті визначено перелік чинників, що суттєво впливають на виконання конституційного обов'язку повнолітніх дітей піклуватися про своїх непрацездатних батьків, та здійснено їх характеристику. Встановлено, що під чинниками, в контексті досліджуваного юридичного обов'язку, необхідно розуміти умови, причини та рушійні сили, що здійснюють вплив на зобов'язаних суб'єктів правовідносин та, як наслідок, приводять до здійснення або нездійснення належної (необхідної) поведінки. За результатами дослідження виокремлено такі чинники впливу на виконання юридичного обов'язку повнолітніх дітей піклуватися про своїх непрацездатних батьків: юридичні; економічні; соціально-політичні; ідеологічні; інституційні; демографічні.

Ключові слова: чинники, юридичні чинники, економічні чинники, соціально-політичні чинники, ідеологічні чинники, інституційні чинники, демографічні чинники.

Постановка проблеми. Всебічне дослідження юридичних обов'язків як міри належної (необхідної) поведінки людини з необхідністю вимагає з'ясування не лише їх правової природи (змісту, сутності та юридичних властивостей), але й факторів, умов та причин, котрі обумовлюють їх виконання. Не виключенням є й юридичний (конституційний) обов'язок повнолітніх дітей піклуватися про своїх непрацездатних батьків. Зокрема, потребують дослідження чинники впливу на цей обов'язок.

Аналіз публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Юридичному обов'язку як явищу правової дійсності присвячені праці таких вчених: Ю. Барзілової, О. Білоскурської, М. Вітрука, Л. Воеводіна, Б. Ебзеєва, В. Єма, А. Іванова, Р. Карімової, В. Левченка, Л. Летнянчина, В. Масленнікова, М. Матузова, Б. Семенки, К. Хачатурова, О. Черновол, І. Юрчак, Є. Юнусова та ін. Варто зауважити, що у своїх наукових доробках деякі вчені в цілому торкалися питання факторів впливу на виконання юридичних обов'язків загалом, проте чинникам, що обумовлюють виконання саме юридичного обов'язку повнолітніх дітей піклуватися про своїх непрацездатних батьків досі не приділено належної наукової уваги.

Метою статті є з'ясування переліку чинників, що суттєво впливають на виконання конституційного обов'язку повнолітніх дітей піклуватися про своїх непрацездатних батьків, та здійснення їх характеристики.

Виклад основного матеріалу дослідження. Принагідно зазначити, що в довідковій літературі термін «чинник» трактується як умова, рушійна сила, причина будь-якого процесу, що визначає його характер або одну з основних рис; фактор [1], «те, що чинить, здійснює вплив, діюче» [2].

Із зазначеного випливає, що під чинниками, в контексті виконання юридичного обов'язку повнолітніх дітей піклуватися про своїх непрацездатних батьків, необхідно розуміти умови, причини та рушійні сили, що здійснюють вплив на зобов'язаних суб'єктів правовідносин та, як наслідок, приводять до здійснення або нездійснення належної (необхідної) поведінки.

Реалізація основних обов'язків людини і громадянина, стверджує О. Черновол, відбувається за певних умов, що виступають як чинники їх виконання. У процесі реалізації основних обов'язків людини і громадянина відбувається перехід від юридично-необхідного до фактичного. Забезпечення реалізації юридичних обов'язків

© С. Малишко, 2022

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0001-9638-3023>

malushko_s@ukr.net

можливе за допомогою створення дієвих юридичних засобів – складових механізму реалізації обов'язків людини і громадянина (нормативної, інституційної, організаційної) як елементів моделі правового забезпечення та реалізації обов'язків людини і громадянина [3, с. 15].

Осмилення вищенаведеної позиції дозволяє стверджувати про те, що згаданою дослідницею виокремлено лише два види чинників, що впливають на реалізацію обов'язків людини, а саме: юридичні та інституційні, що, на наше переконання, звужує обсяг досліджуваного явища, адже вченою не враховуються інші, не менш важливі, умови виконання обов'язків, зокрема, економічні, політичні та соціальні.

Так, із погляду Л. Летнянчина, до загальних умов і чинників, що суттєво впливають на реалізацію конституційних обов'язків, слід відносити політичні, соціально-економічні, організаційні, юридичні. Для всебічного виявлення умов реалізації основних обов'язків особи, стверджує вчений, слід враховувати не лише зовнішні умови, але й психологічні особливості людини, сприйняття нею своїх обов'язків, котрі значною мірою детермінують її поведінку в правовій сфері. Безпосереднє соціальне оточення особи також має виняткове значення для здійснення нею конституційних обов'язків і може бути розглянуте на різних рівнях [4, с. 220–231].

Аналіз зазначеного дає підстави стверджувати, що існуючі чинники впливу на виконання юридичних обов'язків слід диференціювати на зовнішні (політичні, економічні, юридичні, соціальне оточення, традиції) та внутрішні (психологічні особливості). Щоправда, дискусійним видається твердження автора про внутрішні чинники, якими, на думку вченого, є психологічні особливості людини. Вказана позиція обумовлюється доктринальним розумінням останніх як неповторної своєрідності психіки кожної людини. Тому переконані, що розглядаючи внутрішні чинники, котрі впливають на виконання юридичних обов'язків, більш коректним є вести мову про рівень правової свідомості та культури особи, зокрема правової.

Досліджуючи механізм забезпечення виконання конституційного обов'язку додержуватися Конституції України та законів України, О. Білоскурська доходить висновку про те, що його невід'ємною складовою, важливими передумовами реалізації цього механізму є економічні, політичні, соціальні, психологічні фактори суспільного життя [5, с. 113]. Однак варто зауважити, що виокремивши чинники, що впливають на реалізацію одного з конституційних обов'язків людини, вчена не висвітлила їхній зміст та особливості.

З-поміж чинників впливу на виконання особою своїх обов'язків І. Юрчак виділено такі: вплив радянської спадщини – відчуття себе безправним громадянином, який не вміє користуватися державними засобами захисту своїх прав; нові суспільні відносини та нові правові правила; розвиток почуття громадянськості; сучасні стандарти верховенства права, пріоритет прав і свобод людини та громадянина, принципи демократії тощо; формування нового світогляду незалежного українського народу, фундаментом якого виступає патріотизм; необхідність створення реальних можливостей для використання прав та свобод громадян; соціальна роль та спосіб життя людини; перетворення населення в єдиний народ – громадянське суспільство, яке має фактичні підстави розраховувати на державний захист від внутрішніх та зовнішніх загроз [6, с. 169].

Узагальнення вищенаведеного дозволяє дійти висновку про те, що дослідниця акцентує увагу на психологічних, юридичних, ідеологічних та безпекових чинниках, що впливають на реалізацію обов'язків людини.

У контексті предмета нашої наукової розвідки серед чинників, котрі впливають на виконання юридичного обов'язку повнолітніх дітей піклуватися про своїх непрацездатних батьків, передусім, варто виокремити юридичні, до яких, на наше переконання, слід віднести національне законодавство України.

Серед міжнародних договорів, що ратифіковані парламентом України, варто виокремити Конвенцію про міжнародне стягнення аліментів на дітей та інших видів сімейного утримання, вчинену 23 листопада 2007 року у м. Гаазі.

Україна відповідно до ст. 63 Конвенції заявляє, що буде поширювати застосування розділів V та VIII Конвенції на стягнення утримання, окрім іншого: з повнолітніх дочок, сина на непрацездатних батьків; з повнолітніх внуків, правнуків на непрацездатних бабу, діда, прабабу, прадіда; з повнолітніх падчерики, пасинка на непрацездатних мачуху, вітчима [7].

Аналіз норм вищезгаданої Конвенції дозволяє стверджувати про розширення

кола зобов'язальних суб'єктів в аспекті піклування про непрацездатних осіб, що в перспективі буде забезпечено відповідним юридичним механізмом на національному рівні.

Про важливість для суспільства і держави досліджуваного юридичного обов'язку свідчить його закріплення в ч. 2 ст. 51 Конституції України, в якій зазначається, що повнолітні діти зобов'язані піклуватися про своїх непрацездатних батьків. Відповідно в ч. 1 ст. 202 Сімейного кодексу України передбачається, що повнолітні дочка, син зобов'язані утримувати батьків, які є непрацездатними і потребують матеріальної допомоги, а в ч. 1 ст. 203 цього ж кодексу йдеться мова про те, що дочка, син, крім сплати аліментів, зобов'язані брати участь у додаткових витратах на батьків, викликаних тяжкою хворобою, інвалідністю або немічністю.

Одним із юридичних чинників є і судова практика тлумачення національного законодавства, що беззаперечно впливає на виконання юридичного обов'язку з боку повнолітніх батьків. З цього приводу варто звернути увагу на такі судові акти: 1) Рішення Конституційного Суду України від 03.06.1999 № 5рп/99, в якому Суд розтлумачив категорію «утриманство»; 2) Ухвалу судової палати у цивільних справах Верховного Суду України від 01.10.2003 р. (щодо виконання обов'язку дітей піклуватися про своїх батьків); 3) Ухвалу Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 08.11.2017 у цивільній справі № 555/664/15-ц (щодо умов, за яких сплачуються аліменти на батьків); 4) Постанову Верховного Суду від 05.09.2019 у справі № 212/1055/18-ц (щодо потреби в матеріальній допомозі батькам).

Переконані, що одним із юридичних чинників належного виконання досліджуваного нами конституційного обов'язку є юридична відповідальність в її негативному аспекті.

На підтвердження такої позиції наведемо умовивід О. Черновол про те, що модель правового забезпечення та реалізації юридичних обов'язків людини і громадянина – це система правових норм, що закріплюють юридичні обов'язки, принципи і механізм їх забезпечення та реалізації, а також, у випадку їх невиконання або неналежного виконання, можливість застосування юридичної відповідальності [3].

З огляду на вищезазначене переконані, що за невиконання юридичного обов'язку повнолітніх дітей піклуватися про непрацездатних батьків, за аналогією зі встановленою законом відповідальністю батьків (ч. 1 ст. 184 КУпАП – ухилення від обов'язку забезпечення необхідних умов життя дітей), має бути встановлена відповідна адміністративна відповідальність.

Неабияке значення в контексті належного виконання досліджуваного юридичного обов'язку мають економічні чинники. Як слушно з цього приводу зауважує А. Заєць, важке економічне становище в країні негативно впливає на виконання всіх конституційних обов'язків. Коли населення розчароване нездатністю держави забезпечити соціальні гарантії, достатній життєвий рівень для особи та її сім'ї, це негативно позначається на легітимності самої влади. Знижується рівень законслухняності громадян, поваги до закону [8, с. 237].

За оцінками Міністерства економіки України, рівень безробіття в Україні на кінець 2022 року мав становити 30 %. Міністерством підкреслюється, що одним із викликів, котрі стоять перед Україною, є стабілізація макроекономічної ситуації. Так, наразі інфляція в Україні сягає 24,6 %, але до кінця року очікується на рівні 30%, а падіння економіки прогнозується на рівні 30% [9].

Отже, третина наших громадян залишиться без робочих місць та, як підсумок, без щомісячних доходів. А ті, хто збережуть робоче місце, без індексації їх заробітної плати втратять купівельну спроможність також на третину. Тому матеріальна допомога своїм непрацездатним батькам, якщо й не припиниться, то значно зменшиться, виходячи з об'єктивної економічної ситуації в державі, що склалася у зв'язку зі збройною агресією російської федерації проти України.

На виконання юридичного обов'язку повнолітніх дітей щодо непрацездатних батьків впливають і воєнно-безпекові чинники, зокрема: збройна агресія проти України, введення у зв'язку з цим воєнного стану, а також введення надзвичайного стану.

Так, наприклад, введення в нашій державі правового режиму воєнного стану тягне за собою ухвалення Президентом України рішення про загальну мобілізацію. Як повідомив Міністр оборони України О. Резніков, станом на липень 2022 року нараховується: мобілізованих у ЗСУ – до 700 тис. осіб, прикордонників – до 60 тис., у

Нацгвардії – до 90 тис., Національній поліції – до 100 тис. Тобто понад 1 млн осіб у формі забезпечують діяльність сектора безпеки та оборони [10]. Таким чином, наразі в Україні понад один мільйон осіб, переважно чоловіків віком від 18 до 60 років, є суб'єктами, які не можуть виконувати частину своїх юридичних обов'язків, зокрема і піклуватися про своїх непрацездатних батьків.

Водночас варто відзначити, що відповідно до інформації генерал-лейтенанта Сергія Наєва, загалом у Збройних силах України проходять службу понад 40 тис. жінок, які перебувають на військових посадах. За його словами, 8 тисяч жінок перебувають на офіцерських посадах. Зараз більш ніж 5 тисяч жінок перебувають у районах, де ведуться активні бойові дії [11]. Тому частина населення жіночої статі, що долучена до відвернення збройної агресії проти України, також не в змозі повною мірою виконувати покладені на неї юридичні обов'язки.

Не менш важливе значення в контексті виконання досліджуваного юридичного обов'язку мають і соціально-політичні чинники, сутність яких, на наше переконання, зводиться до соціальної політики держави та/або органів місцевого самоврядування щодо створення та функціонування державних і муніципальних будинків-інтернатів для громадян похилого віку та осіб з інвалідністю, а також надання таким особам субсидій та матеріально-фінансової допомоги.

Розміщення громадян похилого віку та осіб з інвалідністю в будинках-інтернатах здійснюється згідно з постановою Кабінету Міністрів України від 02.09.2020 № 772. Відповідно до її положень до інтернату на повне державне утримання безоплатно приймаються: громадяни похилого віку, особи з інвалідністю II-III груп, середньомісячний сукупний дохід яких становить менше двох прожиткових мінімумів для непрацездатних осіб [12].

Аналіз норм вищезгаданої постанови Уряду України дає підстави стверджувати, що створення достатньої мережі таких закладів буде відповідати інтересам літніх людей та сприятиме виконанню обов'язку повнолітніх дітей піклуватися про своїх непрацездатних батьків, адже діти часто не мають можливості особисто піклуватися про них з об'єктивних причин (служба в Збройних Силах, відбування покарання, вади здоров'я тощо).

Неабияку роль при реалізації юридичного обов'язку повнолітніх дітей відіграють і ідеологічні чинники, а саме: рівень правосвідомості й правової культури, морального та релігійного виховання.

В сучасних умовах розвитку суспільства, стверджує Г. Миронова, відносини між батьками і дітьми врегульовуються не лише правом; значний вплив на цю сферу людського життя мають і такі регулятори суспільних відносин, як норми моралі, релігійні норми, значення яких не можна недооцінювати в соціально-правовій політиці держави [13, с. 99]. Уявлення особи про моральність поведінки, зауважує Л. Красицька, ставить перед нею значно більше обов'язків щодо батьків або дитини, ніж правові приписи [14, с. 30].

Значний вплив на здійснення прав батьків та дітей мають і інші соціальні норми, зокрема, релігійні. Як слушно зауважує З. Ромовська, потужним регулятором сімейних відносин залишається й канонічне право [15, с. 63].

Так, наприклад, у Катехизмі Католицької Церкви четверта заповідь нагадує дітям, які вирости, про їхню відповідальність перед батьками. Наскільки це можливо, вони повинні надавати батькам матеріальну і моральну допомогу у старості, під час хвороб, у самотності чи смутку [16].

Правова культура, наголошує Ю. Годика, – це рівень знання права членами суспільства і шанобливе ставлення до права, високий престиж права в суспільстві. Правосвідомість, на думку дослідника, знаходиться в основі правової культури, являє собою сукупність поглядів, ідей, почуттів, настроїв, котрі мають відношення до права, та охоплює уявлення про право, тобто праворозуміння, погляди на роль права, правових установ у житті суспільства і держави, ідей про права людини, відповідальність особи перед іншими людьми, державою і суспільством [17, с. 8, 17].

З погляду О. Білоскурської, правосвідомість є духовною (ідеологічною) гарантією забезпечення здійснення прав і виконання обов'язків. Згадана категорія покращує режим законності, котрий повинен гарантувати кожному громадянину впевненість, що порядок у суспільстві буде забезпечений, що його права та законні інтереси будуть суворо охоронятися, ті, хто їх порушить, будуть покарані, а порушені права відновлені [18, с. 29].

Вищенаведене дозволяє стверджувати, що серед ідеологічних чинників, котрі впливають на реалізацію юридичного обов'язку, слід виокремити: а) домінуючі в суспільстві ідеї, цінності та норми стосовно інституту сім'ї загалом та батьків зокрема; б) усвідомлення соціальних потреб, запитів та інтересів осіб похилого віку; в) уявлення повнолітніх дітей про проблеми, з якими стикаються їхні батьки; г) зберігання і передача від батьків до дітей досвіду піклування про своїх батьків, д) рівень цивілізованості суспільства; е) рівень знань, уявлень, вірувань та переконань повнолітніх дітей.

Розглядаючи інституційні чинники, переконані, що до них слід віднести органи публічної влади, їх службові та посадові особи, до повноважень яких належить забезпечення виконання юридичного обов'язку піклування про непрацездатних батьків, зокрема, органи опіки та піклування, суди тощо, а також заклади вищої освіти, трудові колективи, громадські об'єднання, що вживають заходів із правової соціалізації особи.

З цього приводу слушно вбачаємо думку І. Патерило, який пов'язує процес правової соціалізації особи з існуючими в суспільстві цінностями та визначає його як засвоєння людиною протягом усього життя правових знань, норм і цінностей суспільства, до якого вона належить [19, с. 111].

Не останню роль в аспекті виконання юридичного обов'язку піклування про непрацездатних батьків відіграють і демографічні чинники. Принагідно зазначити, що за роки незалежності в Україні поменшало людей працездатного віку (16-59 років): у 1991 році в цій віковій групі було 30,2 млн осіб, в 2020 р. – 25 млн. Водночас кількість українців пенсійного віку з 1991 року практично не змінилася. Дітей (від 8 до 15 років) в Україні стало значно менше: у 1991 р. – 11,8 млн, у 2020 р. – 6,8 млн. За період незалежності до 2020 року в Україні народилося 13,3 млн дітей. У цілому рівень народжуваності з 1991 року знизився вдвічі: якщо в 1991 р. народилося 630,8 тис. дітей, то у 2019-му – 308,8 тис. [20].

Аналіз зазначених статистичних показників дає підстави стверджувати, що зменшення кількості осіб працездатного віку та рівня народжуваності у підсумку призводить до суттєвого дисбалансу кількості зобов'язаних суб'єктів (повнолітніх дітей) із кількістю непрацездатних осіб (батьків), що суттєво впливає на виконання юридичного обов'язку щодо останніх.

Висновки. Узагальнення всього вищевикладеного дозволяє виокремити перелік чинників (умов, причин, рушійних сил), що здійснюють вплив на виконання юридичного обов'язку повнолітніх дітей піклуватися про своїх непрацездатних батьків: а) юридичні (національне законодавство України, судова практика його тлумачення та застосування, юридична відповідальність за неналежне виконання обов'язку); б) економічні (економічне становище в державі, рівень безробіття, інфляція); в) воєнно-безпекові (збройна агресія проти України, введення воєнного або надзвичайного стану); г) соціально-політичні (соціальна політика держави та/або органів місцевого самоврядування щодо створення та функціонування державних і муніципальних будинків для осіб похилого віку та/або осіб з інвалідністю, надання особам похилого віку субсидій та матеріально-фінансової допомоги); д) ідеологічні (рівень правосвідомості й правової культури, морального та релігійного виховання); е) інституційні (органи публічної влади, їх службові та посадові особи, до повноважень яких належить забезпечення виконання юридичного обов'язку піклування про непрацездатних батьків, а також заклади вищої освіти, трудові колективи, громадські об'єднання); є) демографічні (співвідношення кількості осіб працездатного та пенсійного віку, рівень народжуваності в країні).

Список використаних джерел

1. Чинник. *Словник української мови. Академічний тлумачний словник (1970-1980)*. URL : <http://sum.in.ua/s/chynnyk>.
2. Чинник. *Вікіпедія – вільна енциклопедія*. URL : <https://uk.wikipedia.org/wiki/Чинник>.
3. Черновол О. П. Юридичні обов'язки людини і громадянина: теоретичні моделі правового забезпечення та реалізації : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. Київ, 2019. 20 с.
4. Летнянчин Л. І. Конституційні обов'язки людини і громадянина в Україні: проблеми теорії і практики : монограф. Харків : Видавець СПД ФО Вапнярчук Н. М., 2006. 267 с.
5. Білоскурська О. В. Конституційний обов'язок додержуватися Конституції України та законів України : монограф. Чернівці : Книги – XXI, 2011. 186 с.
6. Юрчак І. Р. Обов'язки особи : теоретико-правовий вимір : дис. ... канд. юрид. наук :

12.00.01 / Львів. держ. ун-т внутр. справ. Львів, 2016. 185 с.

7. Конвенція про міжнародне стягнення аліментів на дітей та інших видів сімейного утримання від 23.11.2007 р. Ратифікована із заявами та застереженнями Законом України від 11.01.2013 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_112#Text.

8. Заєць А. П. Правова держава в контексті новітнього українського досвіду. Київ : Парламентське вид-во, 1999. 248 с.

9. На кінець року безробіття в Україні становитиме 30% – Мінекономіки. *Економічна правда*. URL : <https://www.epravda.com.ua/news/2022/10/24/692987/>.

10. Резніков назвав кількість мобілізованих українців. *Слово і діло : аналітичний портал*. URL : <https://www.slovoidilo.ua/2022/07/08/novyna/bezpeka/reznikov-nazvav-kilkist-mobilizovanykh-ukrayincziv>.

11. Названо кількість жінок, які служать у ЗСУ. *УНІАН : інформаційне агентство*. URL : <https://www.unian.ua/war/zhinki-v-armiji-nazvano-kilkist-zhinok-yaki-sluzhat-u-zsu-12011367.html>.

12. Про затвердження Типового положення про будинок-інтернат для громадян похилого віку та осіб з інвалідністю : постанова Кабінету Міністрів України від 02.09.2020 № 772. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/772-2020-%D0%BF#Text>.

13. Миронова Г. Моральні засади Сімейного кодексу України. *Право України*. 2004. № 4. С. 99–102.

14. Красицька Л. В. Проблеми здійснення та захисту особистих та майнових прав батьків і дітей : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.03. Київ, 2015. 496 с.

15. Ромовська З. В. Сімейний кодекс України : наук.-практ. коментар. Київ : Правова єдність, 2009. 426 с.

16. Катехизм Католицької Церкви. URL : http://catechismus.org.ua/index.php?option=com_content&task=view&id=99&Itemid=42.

17. Тодька Ю. Н. Конституционные основы формирования правовой культуры граждан : монограф. Харьков : РАЙДЕР, 2001. 160 с. РОСІЙСЬКА

18. Білоскурська О. В. Правосвідомість та правова культура, як невід’ємні складові конституційного обов’язку додержуватися конституції України та законів України. *Науковий вісник Чернівецького університету. Серія : Правознавство*. 2010. Вип. 525. С. 28–32.

19. Патерило І. В. Право як ціннісна категорія : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Київський ун-т права НАН України. Київ, 2006. 209 с.

20. Демографічна ситуація в Україні в період незалежності. *Слово і діло : аналітичний портал*. URL : <https://www.slovoidilo.ua/2020/08/21/infografika/suspilstvo/demohrafichna-sytuacziya-ukrayini-period-nezalezhnosti>.

Надійшла до редакції 08.12.2022

References

1. Chynnyk [The factor]. *Slovnnyk ukrainskoi movy. Akademichnyi tlumachnyi slovnnyk (1970-1980)*. URL: <http://sum.in.ua/s/chynnyk>. [in Ukr.].

2. Chynnyk [The factor]. *Vikipediia – vilna entsyklopediia*. URL : <https://uk.wikipedia.org/wiki/Чинник>. [in Ukr.].

3. Chernovol, O. P. (2019) Yurydychni oboviazky liudyny i hromadianyna: teoretychni modeli pravovoho zabezpechennia ta realizatsii [Legal obligations of a person and a citizen: theoretical models of legal provision and implementation] : avtoref. dys. ... kand. yuryd. nauk : 12.00.01 / In-t derzhavy i prava im. V. M. Korytskoho NAN Ukrayiny. Kyiv, 20 p. [in Ukr.].

4. Letnianshyn, L. I. (2006) Konstytutsiini oboviazky liudyny i hromadianyna v Ukraini: problemy teorii i praktyku [Constitutional duties of a person and a citizen in Ukraine: problems of theory and practice] : monohrafiia. Kharkiv : Vydavets SPD FO Vapniarchuk N.M., 267 p. [in Ukr.].

5. Biloskurska, O. V. (2011) Konstytutsiinyi oboviazok doderzhuvatysia Konstytutsii Ukrainy ta zakoniv Ukrainy [The constitutional obligation to comply with the Constitution of Ukraine and the laws of Ukraine] : monohrafiia. Chernivtsi : Knyhy – XXI, 186 p. [in Ukr.].

6. Iurchak, I. R. (2016) Oboviazky osoby: teoretyko-pravovyi vymir [Obligations of a person] : dys. ... kand. yuryd. nauk : 12.00.01 / Lviv. derzh. un-t vnutr. sprav. Lviv, 185 p. [in Ukr.].

7. Konventsiia pro mizhnarodne stiahnennia alimentiv na ditei ta inshykh vydiv simeinoho utrymannia vid 23.11.2007 r. [Convention on the international collection of child support and other types of family maintenance dated November 23, 2007]. Ratyfikovana iz zaiavamy ta zasterezhenniamy Zakonom Ukrainy vid 11.01.2013 r. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_112#Text. [in Ukr.].

8. Zaiets, A. P. (1999) Pravova derzhava v konteksti novitnoho ukrainskoho dosvidu [Constitutional state in the context of the latest Ukrainian experience]. Kyiv : Parlamentske vyd-vo, 248 p. [in Ukr.].

9. Na kinyet roku bezrobittia v Ukraini stanovytye 30% – Minekonomiky [By the end of the year, unemployment in Ukraine will be 30% - Ministry of Economy]. *Ekonomichna pravda*. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2022/10/24/692987/>. [in Ukr.].

10. Reznikov nazvav kilkist mobilizovanykh ukrainsiv [Reznikov named the number of mobilized Ukrainians]. *Slovo i dilo : analitychnyi portal*. URL : <https://www.slovoidilo.ua/2022/07/08/>

novyna/bezpeka/reznikov-nazvav-kilkist-mobilizovanykh-ukrayincziv. [in Ukr.].

11. Nazvano kil'kist zhinok, yaki sluzhat u ZSU [The number of women serving in the Armed Forces is named]. *UNIAN : informatsiine ahentstvo*. URL: <https://www.unian.ua/war/zhinki-v-armiji-nazvano-kilkist-zhinok-yaki-sluzhat-u-zsu-12011367.html>.

12. Pro zatverdzhennia Tipovoho polozhennia pro budynok-internat dlia hromadian pokhyloho viku ta osib z invalidnistiu [On the approval of the Standard Regulation on a boarding house for senior citizens and persons with disabilities] : postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 02.09.2020 № 772. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/772-2020-%D0%BF#Text>. [in Ukr.].

13. Myronova, H. (2004) Moralni zasady Simeinoho kodeksu Ukrainy [Moral principles of the Family Code of Ukraine]. *Pravo Ukrainy*. № 4. P. 99–102. [in Ukr.].

14. Krasyska, L. V. (2015) Problemy zdiisnennia ta zakhystu osobystykh ta mainovykh prav batkiv i ditei [Problems of exercising and protecting the personal and property rights of parents and children] : dys. ... d-ra yuryd. nauk : 12.00.03. Kyiv, 496 p. [in Ukr.].

15. Romovska, Z. V. (2009) Simeinyi kodeks Ukrainy [Family Code of Ukraine] : nauk.-prakt. komentar. Kyiv : Pravova yednist, 426 p. [in Ukr.].

16. Katekhyzm Katolytskoi Tserkvy. URL: http://catechismus.org.ua/index.php?option=com_content&task=view&id=99&Itemid=42 [in Ukr.].

17. Todika, Yu. N. (2001) Konstitusionne osnovi formirovaniya pravovoi kulturi grazhdan : monografiya. Kharkov : RAIDER, 160 p. [in Russ.].

18. Biloskurska, O. V. (2010) Pravosvidomist ta pravova kultura, yak nevidiemni skladovi konstytutsiinoho oboviazku do derzhuvatyisia konstytutsii Ukrainy ta zakoniv Ukrainy [Legal awareness and legal culture as integral components of the constitutional obligation to comply with the Constitution of Ukraine and the laws of Ukraine]. *Naukovyi visnyk Chernivetskoho universytetu. Seriiia : Pravoznavstvo*. Vyp. 525. P. 28-32. [in Ukr.].

19. Paterylo, I. V. (2006) Pravo yak tsinnisna katehoriia [Law as a value category] : dys. ... kand. yuryd. nauk : 12.00.01 / Kyivskyy in-t prava NAN Ukrainy. Kyiv, 209 p. [in Ukr.].

20. Demohrafichna sytuatsiia v Ukraini v period nezalezhnosti [The demographic situation in Ukraine during the period of independence]. *Slovo i dilo : analitychnyi portal*. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2020/08/21/infografika/suspilstvo/demohrafichna-sytuacziya-ukrayini-period-nezalezhnosti>. [in Ukr.].

ABSTRACT

Serhii Malysenko. Factors affecting the fulfillment of the legal obligation of major children to take care of their incapable parents. The article clarifies the list of factors that significantly affect the fulfillment of the constitutional obligation of adult children to take care of their disabled parents and their characteristics are carried out.

It was established that the factors, in the context of the studied legal obligation, must be understood as conditions, reasons and driving forces that influence the obligated subjects of legal relations and as a result lead to the implementation or non-implementation of appropriate (necessary) behavior.

Based on the results of the study, the following factors influencing the fulfillment of the legal obligation of adult children to take care of their disabled parents were identified: a) legal (national legislation of Ukraine, judicial practice of its interpretation and application, legal responsibility for improper fulfillment of the obligation); b) economic (economic situation in the state, unemployment rate, inflation); c) military and security (armed aggression against Ukraine, introduction of martial law or state of emergency); d) socio-political (social policy of the state and/or local self-government bodies regarding the creation and operation of state and municipal homes for the elderly and/or persons with disabilities, provision of subsidies and material and financial assistance to the elderly); e) ideological (level of legal awareness and legal culture, moral and religious education); f) institutional (public authorities, their officials and officials, whose powers include ensuring the fulfillment of the legal obligation to care for disabled parents, as well as institutions of higher education, labor groups, public associations); g) demographic (the ratio of the number of persons of working age and retirement age, the birth rate in the country).

Keywords: *factors, legal factors, economic factors, socio-political factors, ideological factors, institutional factors, demographic factors.*